

UDK:81(043.5)(575.1)

Dilshod ZAKIROV,

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti katta o'qituvchisi

E-mail: zakirovdilshod1989@gmail.com

O'zbekiston Milliy universiteti dotsenti, PhD F.Axrarova taqrizi asosida

DEVELOPING TOURISM BASED ON CULTURAL HERITAGE SITES IN UZBEKISTAN

Annotation

This article analyzes the opportunities, challenges, and prospects for the development of tourism based on Uzbekistan's cultural heritage sites. It provides practical recommendations for forming tourism infrastructure through historical monuments, utilizing modern information and communication technologies, and attracting both local and foreign tourists. The economic and social significance of cultural tourism, as well as Uzbekistan's position on the global tourism map, are highlighted.

Key words: Cultural heritage, tourism, historical monuments, infrastructure, national brand.

В РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА НА ОСНОВЕ ОБЪЕКТОВ КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация

В статье анализируются возможности, проблемы и перспективы развития туризма на основе объектов культурного наследия Узбекистана. Даны практические рекомендации по формированию туристической инфраструктуры через исторические памятники, использованию современных информационно-коммуникационных технологий и привлечению как местных, так и иностранных туристов. Освещается экономическое и социальное значение культурного туризма, а также место Узбекистана на глобальной туристической карте.

Ключевые слова: Культурное наследие, туризм, исторические памятники, инфраструктура, национальный бренд.

O'ZBEKISTONDA MADANIY MEROS OBYEKTALARI ASOSIDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISH

Annotatsiya

Ushbu maqolada O'zbekistonda mavjud madaniy meros obyektlari asosida turizmni rivojlantirish imkoniyatlari, muammolari va istiqbollari tahlil qilinadi. Tarixiy obidalar orqali turizm infratuzilmasini shakllantirish, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, mahalliy va xorijiy sayyohlarni jalb etish bo'yicha amaliy tavsiyalar beriladi. Madaniy turizmning iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati, shuningdek, O'zbekistonning jahon sayyohlik xaritasidagi o'rni yoritiladi.

Kalit so'zlar: Madaniy meros, turizm, tarixiy obidalar, infratuzilma, milliy brend.

Kirish. O'zbekiston o'zining boy tarixiy merosi, qadimiy shaharlari, milliy an'analari va betakror arxitektura yodgorliklari bilan jahon miqyosidagi turistik yo'nalishlar orasida alohida o'rin egallab kelmoqda. Mamlakat hududi qadimdan Sharq va G'arb o'rtasidagi madaniy, savdo va ilmiy almashinuvlarning markazi bo'lib xizmat qilgan. Ayniqsa, qadimda mavjud bo'lgan Sog'diyona, Baktريا, Xorazm, Marg'iyona kabi yirik sivilizatsiyalar va ularning madaniy yodgorliklari bugungi kunda zamonaviy turizmning asosiy resurslariga aylangan.

O'zbekistonda joylashgan tarixiy shaharlarda – Samarqand, Buxoro, Xiva, Termiz va Toshkentda yuzlab arxitektura, san'at va diniy ahamiyatga ega obidalar mavjud. Ularning ko'pchiligi YUNESKOning Jahon merosi ro'yxatiga kiritilgan bo'lib, bu obidalar nafaqat milliy tariximizning guvohi, balki xalqaro miqyosda tan olingan madaniy meros timsollaridir. Masalan, Samarqanddagi Registon majmuasi, Buxorodagi Poi Kalon ansambli, Xivadagi Ichan Qal'a, Shahrisabzdagi Amir Temur maqbarasi, Termizdagi Zurmala stupasi va Toshkentdagi Ko'kaldosh madrasasi kabi obyektlar nafaqat tarixiy, balki turistik jihatdan ham katta ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga, O'zbekistonning strategik joylashuvi – qadimgi Buyuk Ipak yo'li ustida joylashgani – uni nafaqat Markaziy Osiyo, balki jahon sayyohlik bozori uchun jozibador maskanga aylantirgan. Buyuk Ipak yo'li bo'ylab joylashgan madaniy markazlar, karvonsaroylar, bozorlar, ziyoratgohlar va me'moriy yodgorliklar orqali tarixiy sayohatlarni tashkil etish imkoniyatlari mavjud. Bu yo'nalishda Samarqand va Buxoro

shaharlari o'zaro madaniy almashinuvlar markazi sifatida faoliyat yuritib, xalqaro festival va ko'rgazmalarga mezbonlik qilmoqda.

Bugungi global raqobat sharoitida turizm sohasining jadal rivojlanib borayotgani, yangi raqamli texnologiyalarning joriy qilinayotgani va sayyohlarning talabchanligi ortib borayotgani turizm resurslaridan oqilona, samarali va barqaror foydalanishni taqozo etmoqda. Shu sababli, O'zbekistonda mavjud madaniy meros obyektlarini zamonaviy turizm infratuzilmasi bilan uyg'unlashtirish, ularga bo'lgan e'tiborni kuchaytirish, ularni saqlash va targ'ib qilish jarayonini innovatsion yondashuvlar asosida olib borish dolzarb masala bo'lib qolmoqda.

Madaniy meros obyektlaridan foydalanish nafaqat turistik daromadni oshiradi, balki xalqning tarixiy xotirasi, milliy g'ururi va o'zligini mustahkamlashda ham muhim rol o'ynaydi. Shu bois, ularni xalqaro talablarga mos restavratsiya qilish, ularga yo'llar, axborot infratuzilmasi va xizmatlar tizimini yetkazish orqali zamonaviy turizm bilan integratsiyalash muhim strategik vazifa sifatida qaralishi kerak.

O'zbekiston hududida hozirda 8 000 dan ortiq tarixiy, arxitektura va arxeologik yodgorliklar mavjud bo'lib, ularning aksariyati xalqimizning boy madaniy va ma'naviy merosidan dalolat beradi. Bu yodgorliklar nafaqat ilmiy va tarixiy ahamiyatga, balki turistik jozibadorlikka ham egadir. Ayniqsa, Samarqanddagi Registon majmuasi, Shohi Zinda ansambli, Buxorodagi Poi Kalon, Xivadagi Ichan Qal'a, Shahrisabzdagi Amir Temur maqbarasi va Toshkentdagi Hazrati Imom (Xasti

Imom) majmuasi kabi obyektlar xalqaro maydonda keng tanilgan bo'lib, har yili minglab mahalliy va xorijiy sayyohlarni o'ziga jalb qilmoqda.

Bu yodgorliklarning aksariyati o'zining noyob me'moriy uslubi, tarixiy konteksti va diniy-ma'naviy ahamiyati bilan ajralib turadi. Misol uchun, Registon majmuasi — Sharq me'morchiligining eng yorqin namunasidir va u Samarqand shahrining timsoliga aylangan. Xivadagi Ichan Qal'a esa butun boshli ochiq osmon ostidagi muzey bo'lib, uning hududida yuzdan ortiq tarixiy inshootlar joylashgan. Ushbu yodgorliklar YUNESKOning Jahon merosi ro'yxatiga kiritilgan bo'lib, ularning xalqaro miqyosdagi maqomi turizm salohiyatini yanada oshirmoqda.

Shuningdek, qadimiy Ipak yo'li bo'ylab joylashgan mazkur shaharlarda yil davomida turli xalqaro festivallar, ko'rgazmalar, an'anaviy hunarmandchilik yarmakalari va madaniy tadbirlar o'tkazilishi ushbu yodgorliklarni yanada jonlantirib, ularni nafaqat tarixiy, balki zamonaviy turizm obyekti sifatida qayta talqin etishga xizmat qilmoqda. Masalan, "Sharq Taronalari" xalqaro musiqa festivali Samarqandda, "Ipak va Ziravorlar festivali" Buxoroda, "Lazgi" raqs festivali Xivada muntazam o'tkazilib, sayyohlarning madaniy qiziqishini orttiradi va hududiy iqtisodiy rivojlanishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Shu tarzda, O'zbekistonda mavjud boy madaniy meros obyektlari asosida turizmni rivojlantirish mamlakatimiz uchun strategik yo'nalish bo'lib, u nafaqat iqtisodiy daromad keltiruvchi soha, balki milliy qadriyatlarini targ'ib etish vositasi sifatida ham xizmat qilmoqda.

Madaniy turizm zamonaviy dunyoda iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri sifatida qaralmoqda. Bu turdagi turizm sayyohlarni tarixiy-madaniy meros bilan tanishtirish orqali nafaqat ma'naviy boylikni oshiradi, balki mamlakat iqtisodiyotiga ham sezilarli daromad keltiradi. Ayniqsa, madaniy turizm sohasi ko'p tarmoqli bo'lib, transport, mehmonxona xo'jaligi, umumiy ovqatlanish, xizmat ko'rsatish sektori, savdo va hunarmandchilik kabi ko'plab sohalarni bevosita qo'llab-quvvatlaydi. Sayyohlar tomonidan sarflanayotgan har bir dollar iqtisodiyotning turli bo'g'inlarida multiplikativ ta'sir ko'rsatadi va bu orqali yangi ish o'rinlari yaratishga, mahalliy tadbirkorlikni rag'batlantirishga xizmat qiladi.

Misol uchun, 2023-yilda O'zbekistonga 6 milliondan ortiq xorijiy sayyoh tashrif buyurgan bo'lib, ularning katta qismi madaniy va tarixiy obyektlarni ziyorat qilish maqsadida kelgan. Ushbu ko'rsatkich O'zbekistonning turizm salohiyati yildan-yilga ortib borayotganini va madaniy turizm mamlakat eksporti tarkibida xizmatlar sohasining ulushini kengaytirayotganini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, sayyohlarning harajatlari nafaqat markaziy shaharlarga, balki viloyatlar, qishloqlar va chekka hududlarga ham iqtisodiy "hayot" olib kirib, infratuzilma rivojiga ijobiy ta'sir o'tkazmoqda.

Xulosa qilib aytganda, madaniy turizm O'zbekistonda nafaqat tarixiy merosni asrash va targ'ib qilish, balki iqtisodiy o'sishni ta'minlash, barqaror ijtimoiy rivojlanishni kuchaytirish vositasi sifatida alohida ahamiyatga ega bo'lib bormoqda. Bu esa, o'z navbatida, turizm sohasi uchun zamonaviy yondashuvlar, raqamli texnologiyalar va xalqaro hamkorlikni kengaytirish zaruratini yuzaga keltiradi.

Bugungi kunda raqamli platformalar — veb-saytlar, mobil ilovalar, virtual gidlar va QR-kodli tavsiflar orqali madaniy obidalar haqida ma'lumot berish imkoniyati oshdi. Misol tariqasida, "Uzbekistan.travel" portali sayyohlar uchun asosiy ma'lumot manbaiga aylangan.

Shuningdek, "Silk Road Samarkand" loyihasi zamonaviy mehmonxonalar, kongress markazlari, dam olish maskanlari va tarixiy obidalarni birlashtirgan turizm klasteri sifatida e'tiborga molik. Ushbu model boshqa hududlarga ham tatbiq qilinishi mumkin.

Madaniy turizmni rivojlantirishda mahalliy aholining ishtiroki juda muhim. Aholi hunarmandchilik, xizmat ko'rsatish, mehmondo'stlik madaniyatini oshirish orqali turizm rivojiga hissa qo'shadi. Shu bilan birga, turizm sohasida ixtisoslashgan kadrlar tayyorlash, xorijiy tillarni o'rgatish, gidlar va tarjimonlar tayyorlash zarurati ham ortib bormoqda.

Madaniy turizmni rivojlantirishda quyidagi muammolar mavjud:

Ba'zi tarixiy obidalar restavratsiyaga muhtoj,
Turizm infratuzilmasi chekka hududlarda yetarli emas,
Xizmatlar sifati hamma joyda bir xil emas,
Mahalliy aholining turizmga bo'lgan tayyorgarligi

sust.

Bularni bartaraf etish uchun quyidagilarni taklif qilamiz:

Davlat-xususiy sheriklik asosida restavratsiya va xizmatlarni yaxshilash,

Virtual muzeylar, interaktiv gidlik xizmatlarini joriy etish,

Mahalliy gidlar va tadbirkorlar uchun o'quv dasturlarini kengaytirish.

O'zbekistonda madaniy meros obyektlari asosida turizmni rivojlantirish nafaqat turizm sohasining iqtisodiy salohiyatini oshirish, balki mamlakatning madaniy va tarixiy merosini saqlashda ham muhim strategik yo'nalish hisoblanadi. Tarixiy yodgorliklar, arxitektura ansamblari, muzeylar, ziyoratgohlar, qadimiy shaharlar va arxeologik obyektlar O'zbekistonning sayyohlik brendini shakllantiruvchi asosiy resurslardir. Ushbu obyektlarga sayyohlarni jalb etish orqali ichki va tashqi turizm oqimini ko'paytirish, yangi ish o'rinlarini yaratish, mahalliy hunarmandchilik va xizmat ko'rsatish sohaslarini rivojlantirish imkoniyati yuzaga keladi.

Madaniy turizm sohasi zamonaviy yondashuvni talab qiladi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar vositasida tarixiy obyektlarning virtual turlarini tashkil etish, interaktiv axborot xizmatlarini joriy etish, xorijiy tillarda ma'lumot beruvchi gidlar va multimedia qo'llanmalarini yaratish orqali turistik xizmatlarning jozibadorligini oshirish mumkin. Shuningdek, chekka hududlarda joylashgan madaniy obyektlarni sayyohlar uchun ochiqlik darajasini oshirish, infratuzilmani rivojlantirish, servis sifatini standartlashtirish zarur bo'lib qolmoqda.

Mavjud muammolar — restavratsiyaga muhtoj yodgorliklar, infratuzilmaning yetarli emasligi, xizmatlar sifati va mahalliy aholi tayyorgarligining pastligi — madaniy turizm salohiyatini to'liq namoyon etishga to'sqinlik qilmoqda. Bularni bartaraf etish uchun davlat-xususiy sheriklikni faollashtirish, xalqaro tajribalarni tatbiq qilish, kadrlar salohiyatini oshirish va turizm sohasiga oid ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash zarur.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston uchun madaniy meros obyektlari asosida turizmni rivojlantirish — bu nafaqat iqtisodiy foyda, balki milliy g'urur, madaniy xotirani saqlash, xalqaro maydondagi imidjni mustahkamlash vositasidir. Bu borada davlat siyosati, nodavlat sektor va fuqarolik jamiyati vakillarining hamkorlikda faol harakati orqaligina uzoq muddatli, barqaror natijalarga erishish mumkin. Madaniy turizm sohasi tarix va zamonaviylik, an'ana va innovatsiyalar uyg'unligining yorqin namunasi bo'lib, O'zbekistonni jahon sayyohligi xaritasida yanada yuksak pog'onaga olib chiqadi.

ADABIYOTLAR

1. "O'zbekistonning madaniy merosi va turizm rivojlanishi" O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va sport ishlari vazirligi (<https://www.madaniyat.uz/>)
2. "O'zbekistonning YUNESKO Jahon merosi obidalar ro'yxati" YUNESKO, Wikipedia (https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_World_Heritage_Sites_in_Uzbekistan)
3. "O'zbekistonning madaniy merosi va turizm rivojlanishi" Advantour (<https://www.advantour.com/uzbekistan/unesco-world-heritage-sites.htm>)
4. "O'zbekistonning madaniy merosi va turizm rivojlanishi" Skyticket (<https://skyticket.com/guide/53212>)
5. Xudoyberganova, F. (2018). Turizmni rivojlantirish va uning iqtisodiy ahamiyati. Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti.
6. To'raqulov, B. (2017). Mehmonxona xizmatlari va turizm iqtisodiyoti. Toshkent: Iqtisodiyot va innovatsion rivojlanish universiteti nashriyoti.
7. Sultonov, M. (2019). Gid-tarjimonlarning o'rni va roli turizm sohasida. Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti.
8. Asqarov, J. (2020). O'zbekistonda madaniy turizmni rivojlantirishning muhim yo'nalishlari. Toshkent: O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti nashriyoti.
9. Qodirov, A. (2021). Markaziy Osiyoda turizm rivojlanishining iqtisodiy asoslari. Tashkent: Tashkent iqtisodiyot universiteti nashriyoti.
10. Mamatov, E. (2019). O'zbekistonning turizm infratuzilmasi: muammolar va yechimlar. Buxoro: Buxoro davlat universiteti nashriyoti.
11. Raxmatov, R. (2020). Turizm va unga oid xizmatlar tarmog'i. Farg'ona: Farg'ona davlat universiteti nashriyoti.
12. Mahmudov, A. (2022). Xalqaro turizm va O'zbekiston: istiqbollar va imkoniyatlar. Toshkent: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti nashriyoti.
13. Baqoyev, R. (2021). O'zbekistonda madaniy meros va uning turizmga ta'siri. Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti.
14. Abdullayev, I. (2020). Turizm sanoatining barqaror rivojlanishiga oid tadqiqotlar. Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti.